

PRIEBALSIŲ JUNGINIŲ TRUKMĖ KAIP ATVIROSIOS SANDŪROS INDIKATORIUS BENDRINĖJE LIETUVIŲ KALBOJE

MARIJA STRIMAITIENĖ, ALEKSAS GIRDENIS

Atviroji sandūra (external open juncture ir internal open juncture) visuotnai pripažįstama anglų ir amerikiečių lingvistinėje literatūroje¹, minima italų, švedų, lietuvių fonologų darbuose; išsamiai ją tyrinėja suomių, čekų, švedų eksperimentinės fonetikos specialistai².

Nesileisdami į gana komplikuotas teorines atvirosios sandūros problemas, čia tiksliai trumpai konstatuosime, kad tas fonologinis elementas įvedamas tokiose pozicijose, kuriose gretimos fonemos elgiasi taip, tarsi jos nebūtų greta. Kaip pavyzdį galima čia nurodyti palatalizacijos nebuvimą tokiais atvejais, kaip rusų *к Ире* [kʲiɾe] (plg. *Kupe* [kʲiɸiɾe]) ar lietuvių žemaičių *báltmīškis*, *sėlkjėdis*³: čia po neįprastoje pozicijoje vartojamų kietųjų priebalsių būtina atviroji vidinė sandūra, nes kitaip tektų atmesti daugeliu atvejų puikiausiai galiojančias pozicinės palatalizacijos taisykles.

Kaip yra parodęs disertacijoje A. Pupkis⁴, lietuvių kalboje įvesti atvirąją sandūrą yra labai tikslinga, nes ji leidžia eliminuoti vidinius šiaip jau normaliomis sąlygomis neįmanomus junginius, kurie susidaro tam tikruose priešdėliniuose ir su-

¹ Žr. Bloch B. The Syllabic Phonemes of English. — „Language“, 1941, v. XVII, p. 225 f.; Bloch B., Trager G. L. Outline of Linguistic Analysis. Baltimore, 1942, p. 35 f.; Trager G. L., Smith H. L. An Outline of English Structures. — „Studies in Linguistics“, 1951, v. 3, p. 38; Hockett Ch. F. Manual of Phonology. Baltimore, 1955, p. 22–53, 59–60, 167–172; Глисон Г. Введение в дескриптивную лингвистику. М., 1959, с. 80–89; Harris Z. S. Structural Linguistics. Chicago, 1963, p. 79–89; Sharp A. E. Syllable-Division, Duremes, and Junctures in English. — In: Proceedings of the Fifth International Congress of Phonetic Sciences (toliau – Proceedings...). Basel-New York, 1965, p. 521–523; Chomsky N., Halle M. The Sound Pattern of English. New York-Evanston-London, 1968, p. 75, 86, 364 ff.; Gregersen K. Internal Open Juncture of British English. — „Language and Literature, 1971, v. I (1), p. 66–72.

² Di Pietro J. The Phonemic Status of Juncture in Italian. — In: Proceedings..., p. 261–265; Sigurd B. Phonotactic Structures in Swedish. Lund, 1965, p. 9, 168; Lehiste I. Juncture. — In: Proceedings..., p. 172–197; Gårding E. Internal Juncture in Swedish. Gleerup–Lund, 1967; Girdenis A. Mažeikių tarmės fonologinė sistema. [Kand. disertacija.] V., 1967, p. 28 t.

³ Žr. Girdenis A. Min. disert., p. 28.

⁴ Пупкис А. Сочетания согласных в современном литовском литературном языке. [Канд. дис.] Л., 1966, с. 76–92, 110–129, 142, 147.

durtiniuose žodžiuose, pvz.: *rātlanckis, vilktrasa*. Net žodis *pėrskleisti* prieštarauja mūsų fonotaktinei sistemai, nes normaliomis sąlygomis *-rskl-* turi patirti metatezę, plg. *čirškia*, bet *čirkšlės*. Įsivedus atvirąją sandūrą, tokie žodžiai patenka į specialų tą elementą turinčių žodžių posistemį, ir tada belieka tiktai konstatuoti, kad po kalbamojo elemento galioja žodžio pradžios fonotaktinės taisyklės. Tačiau tokiu atveju apie atvirąją sandūrą galima kalbėti tiktai kaip apie tam tikrą patogų teorinį konstrukta, o ne realų fonologinį elementą. Vienintelis būdas įrodyti to elemento realumą yra rasti (kad ir fakultatyvinių) fonetinių ypatybių, kuriomis junginiai, galintys turėti tą elementą, skiriasi nuo jo turėti negalinčių junginių, susidedančių iš tų pačių ir ta pačia tvarka išsidėsčiusių fonemų⁵.

Iš literatūros žinoma, kad universaliausias ir lengviausiai suvaikomas atvirosios sandūros indikatorius yra ją turinčių (ir jos neturinčių) junginių trukmė⁶. Antra vertus, kalbos garsų ir jų grupių trukmė varijuoja (kalbant matematinės statistikos terminais) pagal normalųjį dėsnį, todėl jos instrumentinio tyrinėjimo duomenis ypač patogų statistiškai apdoroti ir įvertinti⁷. Turėdami tai galvoje, mes ryžomės paieškoti atvirosios sandūros lietuvių bendrinės kalbos vidiniuose priebalsių junginiuose, remdamiesi oscilografine ir spektrografine tų junginių trukmės analize. Mūsų darbo hipotezė buvo apriorinė prielaida, kad junginiai, turintys atvirąją sandūrą, turėtų būti ilgesni už kitais atžvilgiais tapačius, bet to elemento neturinčius junginius, nes juose yra vienu fonologiniu elementu daugiau arba, kalbant grynai fonetiniais terminais, – jų artikuliacija nėra tokia darni ir koordinuota.

Pagrindiniam eksperimentui – tautomorfeminių ir heteromorfeminių junginių trukmės tyrinėjimui – pasirinkome tokias žodžių poras: *atriñkti: patriñkti, Katrės: atrėš, patvāriq: atvārė, gatvės: atvės, paprāšė: aprāšė, kapšūs: apšūs, Kapsūko: apsūko*. Kiekvienam žodžiui sudarėme po trumpą sakinį, pvz.: *Ji Valys atvės: Ji valys gatvės, Bulvės greit apšūs: Traukit greit kapšūs* ir t. t. Lyginamosios sakinių poros parinktos visai vienodo ritmo; skaitydami diktoriai turėjo akcentuoti tiriamuosius žodžius. Sakiniai buvo atsitiktine tvarka (t. y. pagal atsitiktinių skaičių lenteles) surašyti į specialius lapus, skirtus diktoriais. Lapo pradžia atrodė taip: 1. *Bulvės reiks atriñkti*. 2. *Jie tas ropes apkās*. 3. *Aš nemėgstu tos Katrės*. 4. *Dėžė imk patvāriq*. 5. *Galvq reiks patriñkti* ir t. t. Tekstą į magnetofono juostą įskaitė vienuolika diktorių: šeši Vilniaus inteligentų bendrinės tarties atstovai, gimę ir augę vilniečių inteligentų šeimose (toliau juos vadinsime „vilniečiais“), ir penki vakarų aukštaitiai kauniškiai, gimę Kapsuko ir Šakių rajonuose vietinių žmonių šeimose (toliau

⁵ Min. disertacijoje tai yra mėginęs daryti A. Pupkis, bet aiškesnių rezultatų negavo.

⁶ Žr. Lehistė I. Op. cit., p. 175.

⁷ Plg. Zwirner K., Zwirner E. Phonometrischer Beitrag zur Frage der neuhochdeutschen Quantität. – „Archiv für die gesamte Phonetik“. Erste Abteilung, 1937, Bd. I(2), S. 111 et passim.

juos vadinsime „suvalkiečiais“). Visi diktoriai yra aukštųjų mokyklų studentai arba absolventai⁸. Tekstą jie skaitė nuo vieno iki keturių kartų.

Daugumas įrašų daryta Lietuvos Radijo ir televizijos komiteto kamerinėje studijoje stacionariu magnetofonu (juostos greitis – 381 mm/s); dalis tekstų įrašyta Vilniaus universiteto Audiovizualinėje laboratorijoje (juostos greitis – 190 mm/s). Perklausius kartu su diktoriais įrašus, iš jų buvo iškarpyti tyrimui reikalingi žodžiai ir sumontuoti į naują juostą. Iš to montažo Vilniaus universiteto Fonetikos laboratorijoje nufilmuotos 677 oscilogramos ir tiek pat dinaminių „Visible speech“ tipo spektrogramų. Naudotasi šleifiniu H–102 tipo oscilografu (juostos greitis – 250 mm/s, vibratoriaus savasis dažnumas – 4800 Hz, laiko žymės – 0,01 s) ir Kauno Politechnikos instituto konstrukcijos spektrografu KPI–69 (juostos greitis – 63,3 mm/s, analizės laikas – 0,004 s, laiko žymės – 0,02 s).

Segmentų ribas nustatinėjome įprastiniais metodais, orientuodamiesi pagal santykinę segmentų intensyvumą ir piešinio sudėtingumą. Lengviau tas uždavinys sprendžiamas, dirbant su spektrogramomis, todėl oscilogramų segmentavimą koreguojame, atsižvelgdami į spektrogramas. Išsiaiškinę tas ribas, matavime rūpimųjų segmentų ilgį. Šiam reikalui naudojamos mikrofilmų skaitomuoju aparatu „Mikrofoto“ su objektvyvu, didinančiu vaizdą 10 kartų. Priebalsių trukmės reikšmes milisekundėmis (ms) gavome, atskirų oscilogramų matavimo rezultatus (milimetrais) padauginę iš 0,4, spektrogramų matavimo rezultatus – iš 1,5798⁹.

Atlikus visus matavimus, skaičiuoti šie statistiniai parametrai¹⁰: aritmetinis vidurkis (\bar{x}), standartinis nukrypimas (s)¹¹, 95% patikimumo intervalas (\pm), susijusių variančių porų skirtumų vidurkis ($|\Delta|$). Rezultatų reikšmingumą įvertinome Stjudento kriterijumi.

Nulinę hipotezę (H_0), kurią norėjome verifikuoti, galima formuluoti taip: morfologinė riba, esanti priebalsių junginyje, nedaro įtakos to junginio trukmei. Atmetus nulinę hipotezę, tektų priimti jos alternatyvą (H_1), kuri reikštų, kad ta riba daro tam tikrą įtaką junginio trukmei.

Atlikus visus pirmojo eksperimento matavimus ir įvertinus juos statistiškai, gauti šie rezultatai (žr. 1 lentelę). Iš lentelės aiškiai matyti, kad daugelis tiriamųjų

⁸ Mes sąmoningai neėmėme diktoriais aktorių ir fonetikos specialistų, nes norėjome gauti natūralios, mažai kontroliuojamos kalbos vaizdą. Aktorių ir specialistų kalboje tiriamąsias ypatybes gali nulemti išankstinis sąmoningas nusistatymas.

⁹ Tie skaičiai gauti, 1000 ms (= 1 s) padalijus iš juostos greičio, padauginto iš 10 („Mikrofoto“ objektyvo didinimo koeficiento).

¹⁰ Visi parametrai ir kriterijai skaičiuoti pagal formules, pateikiamas knygoje Урбахов В. Ю. Биометрические методы. М., 1964. Jos nurodomos ir mūsų ankstesniuose straipsniuose (žr. Eksperimentinė ir praktinė fonetika. V., 1974, p. 48–64 ir 160–198). Kritinės Stjudento kriterijaus reikšmės čia imamos iš detalesnės lentelės, duodamos knygoje: Kruopis J. Matematinės statistikos pagrindai. V., 1971, p. 274.

¹¹ Lentelėse nurodomas prie vidurkio (\pm ženklas).

porų skiriasi didesne kaip 95% tikimybe: heteromorfeminiai junginiai beveik visais atvejais yra ilgesni, negu tautomorfeminiai. Statistiškai patikimo trukmės skirtumo neparodė tikrai dvi junginių poros: „suvalkiečiai“ beveik vienodai tarė $t-r$ ir tr , ir „suvalkiečiai“, ir „vilniečiai“ – $p-s$ ir ps (tiesa, šiuo atveju „suvalkiečių“ oscilogramos rodo tam tikrą skirtumą). Sprendžiant iš diktorių reakcijos, žodis *patriškti* („vilniečiams“ – ir *Kapsūko*) nėra visai kasdieniškas, o tokie žodžiai, kaip žinoma, artikuliuojami kruopštėliau, negu įprastiniai žodžiai, ir todėl turi būti kiek ilgesni.

Bendrieji tyrinėjimo rezultatai, gauti išvedus ir statistiškai įvertinus visų matavimų duomenis (žr. 2 lentelę), rodo labai aiškų dėsningumą: heteromorfeminiai junginiai yra maždaug 1,06 karto ilgesni už tautomorfeminius, nulinė hipotezė apie jų tapatumą visais atvejais atmetama 99,9% tikimybe. Vadinas, morfologinė riba iš tikrųjų padidina junginių trukmę ir todėl gali būti traktuojama kaip fonetiškai realizuojama atviroji sandūra.

1 lentelė

		Atskirų heteromorfeminių ir tautomorfeminių junginių trukmė (ms) ¹²						
AB	Sg	D	$\bar{x}_{(c-c)}$	$\bar{x}_{(cc)}$	n	$ \bar{\Delta} $	$t \bar{\Delta} \geq t_{\alpha}$	P($\bar{\Delta}$)(%)
Oscilografinė	$p-s/p\bar{s}$	S	239 ± 17	227 ± 18	19	11,0	3,06 > 2,88	99,0
		V	254 ± 18	240 ± 17	25	15,7	5,78 > 3,75	99,9
	$t-v/tv$	S	197 ± 15	185 ± 13	23	10,3	4,79 > 3,79	99,9
		V	217 ± 21	199 ± 20	27	16,9	4,55 > 3,71	99,9
	$p-r/pr$	S	150 ± 15	137 ± 14	35	12,5	4,49 > 3,60	99,9
		V	155 ± 15	147 ± 16	43	7,7	3,37 > 2,70	99,0
$t-r/tr$	S	174 ± 16	173 ± 14	33	1,6	–	H ₀	
	V	192 ± 17	185 ± 19	36	7,6	2,47 > 2,03	95,0	
$p-s/ps$	S	242 ± 18	235 ± 20	23	7,6	2,37 > 2,07	95,0	
	V	255 ± 24	250 ± 24	28	4,2	–	H ₀	
Spektrografinė	$p-s/p\bar{s}$	S	217 ± 19	205 ± 19	19	11,6	2,59 > 2,10	95,0
		V	234 ± 16	213 ± 19	25	14,1	5,96 > 3,75	99,9
	$t-v/tv$	S	172 ± 13	163 ± 12	24	9,4	4,38 > 3,77	99,9
		V	195 ± 20	178 ± 20	27	16,0	4,81 > 3,71	99,9
	$p-r/pr$	S	133 ± 15	118 ± 12	33	14,2	4,52 > 3,62	99,9
		V	131 ± 16	127 ± 19	43	7,0	3,53 > 2,70	99,0
	$t-r/tr$	S	154 ± 14	152 ± 13	34	2,4	–	H ₀
		V	176 ± 21	166 ± 22	36	10,3	3,33 > 2,73	99,0
$p-s/ps$	S	215 ± 19	212 ± 21	24	4,4	–	H ₀	
	V	232 ± 25	229 ± 24	28	4,2	–	H ₀	

¹² AB – analizės būdas, Sg – segmentas, D – diktoriai, H₀ – nulinė hipotezė neatmetama, c-c – heteromorfeminis junginys, cc – tautomorfeminis junginys, S – „suvalkiečiai“, V – „vilniečiai“. Čia pateikiamų vidurkių skirtumas vietomis skiriasi nuo $|\bar{\Delta}|$ todėl, kad pastarajam parametrai panaudotos tikrai porinės variantės (n reiškia tokių porų skaičių), o vidurkiai (\bar{x}) skaičiuoti iš visų techniškai patikimų matavimų.

Bendroji heteromorfeminių ir tautomorfeminių junginių trukmė

AB	D	Sg		$\bar{x}_{(ms)}$	$\pm_{(ms)}$		P(%)	
Oscilogr.	S	{	cc	144	183 ± 40	176 ÷ 189	5,87 > 3,33	99,9
			c-c	137	193 ± 39	187 ÷ 199		
	V	{	cc	166	197 ± 44	190 ÷ 203	7,09 > 3,32	99,9
			c-c	159	207 ± 44	200 ÷ 214		
Spektrogr.	S	{	cc	147	161 ± 39	155 ÷ 167	5,74 > 3,33	99,9
			c-c	136	172 ± 37	166 ÷ 178		
	V	{	cc	166	176 ± 44	169 ÷ 183	5,91 > 3,33	99,9
			c-c	159	187 ± 44	180 ÷ 194		

Kad C-C ir CC tipo junginiai nėra tapatūs, rodo ir savitaba. Sakysim, tariant junginį *t-r* (žodžiuose *atrėš* ir *patrīnkti*), liežuvio galas iš pradžių būna prie viršutinių dantų ir tik paskui peršoka prie alveolių, o tariant *tr* (žodžiuose *Katrėš* ir *atrīnkti*), jis jau tarimo pradžioje būna prie alveolių. Junginyje *t-v* (*atvārė*) priebalsis *t* yra ne toks veliarizuotas ir suužpakalėjęs, kaip junginyje *tv* (*patvārią*)¹³; žodyje *Kapsūko p* yra daugiau labializuotas, negu žodyje *apsūko* ir t. t. Visa tai rodo, kad CC tipo junginiuose gretimų priebalsių ryšys yra glaudesnis, jų tarpusavio sąveika stipresnė.

Morfologinė riba junginiuose dažniausiai kartu būna ir skiemens riba, todėl mums natūraliai iškyla klausimas, ar kartais junginių trukmė nėra skiemens ribos indikatorius ir ten, kur morfologinės ribos nebūna. Teigiamas atsakymas į šį klausimą leistų priimti nuomonę, pagal kurią atvirosi sandūra yra ne savarankiškas fonologinis elementas, o tiktai fonetiškai realizuota skiemens riba¹⁴.

Šią prielaidą pamėginome patikrinti eksperimentiškai. Tam antrajam eksperimentui pasirinkome tokias žodžių poras: *ąuskit : ąuskit, mišką : Mikšą, rąskit : rąskit, veiškit : veiškit*. Jeigu trukmė būtų skiemens ir jo ribos indikatorius, *ks* tipo junginiai turėtų būti ilgesni, nes juose tarp *k* ir *s* eina fonologinė skiemens riba, kurios nėra *sk* tipo junginiuose¹⁵.

Parinktieji žodžiai buvo įkomponuoti į trumpus vienodo ritmo sakinius (pvz.: *Pamažu, seselės, ąuskit : Pamažu, seselės, ąuskit, Tolumoj pamatēm Mikšą : Tolumoj*

¹³ Veliarizacijos vaidmenį lietuvių priebalsių sistemoje geriausiai yra ištyręs A. Pupkis su savo mokiniais (plg. Dogelytė V. Lietuvių kalbos priebalsių kietumas ir minkštumas. [Dipl. darbas.] V., 1973), tik, deja, nieko ta tema nėra paskelbęs.

¹⁴ Pulgram E. Syllable, Word, Nexus, Cursus. The Hague—Paris, 1970, p. 111, 44 išn.

¹⁵ Plg. Pulgram E. Op. cit., p. 22 ff. Pagal universalias Pulgremo skiemens taisykles žodžio pradžioje galima vidinio junginio dalis priklauso antrojo skiemens pradžiai, o visa likusi dalis — pirmojo skiemens pabaigai. (Nepriklausomai nuo Pulgremo ir visai kitu keliu prie tokios pat išvados prieita ir darbe Girdenis A. Min. disert., p. 276–279, 335.)

pamatėm mišką ir t. t.) ir atsitiktine tvarka įskaityti į magnetofono juostą. Juos po penkis kartus skaitė devyni diktoriai: keturi „suvalkiečiai“ ir penki „vilniečiai“. Tolesnė metodika buvo tokia pat, kaip pirmojo eksperimento. Iš viso nufilmuotos ir išmatuotos 295 oscilogramos ir 291 spektrograma.

Gauti lyginamųjų variančių porų skirtumų vidurkiai ($\bar{|\Delta|}$) ir jų statistinio įvertinimo rezultatai (žr. 3 lentelę) rodo aiškų ir labai stabilų skirtumą. Tačiau rezul-

3 lentelė

Junginių *sk*, *šk* ir *ks*, *kš* trukmės skirtumai (ms)

AB	D		$ \bar{\Delta} $	$t_{ \bar{\Delta} } \geq t_{\alpha}$	$P_{ \bar{\Delta} }$ (%)
Oscilografinė	S	84	6,1	2,61 > 1,99	95,0
	V	95	10,4	4,54 > 3,40	99,9
Spektrografinė	S	84	6,9	3,10 > 2,64	99,0
	V	88	11,6	5,03 > 3,42	99,9

tatai išėjo priešingi, negu tikėjomės: ilgesni pasirodė *sk* tipo junginiai, kuriuose skiemens riba net neįsivaizduojama. Vadinas, junginių trukmei fonologinio skiemens riba pastebimos įtakos nedaro – ryški yra tik junginio narių tarpusavio padėties įtaka. Tad galime visai drąsiai priimti pirmojo eksperimento išvadą: didesnė heteromorfeminių junginių trukmė yra ne skiemens ribos, o atvirosios sandūros (tuo pačiu – ir žodžių morfologinės sudėties) indikatorius. Atviroji sandūra lietuvių bendrinėje kalboje yra ne tik patogus konstruktas, bet ir fonetiškai realizuojamas fonologinis elementas.

Įsitikinus atvirosios sandūros realumu, kilo mintis, kad ta sandūra turėtų trukdyti tam tikrų junginių degeminacijai¹⁶. Norėdami išsiaiškinti tą dalyką, atlikome trečią eksperimentą: patikrinome, ar skiriasi priebalsio *ř* ir *ř-ř* trukmė žodžiuose *paritino* : *parritino*, *pariedėjo* : *parriedėjo*. Eksperimentavome su tais pačiais diktoriais ir pagal tą pačią metodiką, kaip ir pirmuoju bei antruoju atveju. Išmatuota 71 oscilograma ir tiek pat spektrogramų. Tyrimo rezultatai pateikiami 4 lentelėje. Kaip matyti, *ř* ir *ř-ř* trukmė ryškiai skiriasi: *ř-ř* yra 1,8–2 kartus ilgesnis, negu *ř*. Vadinas, *ř-ř* yra priebalsių junginys – geminata ir skiriasi nuo vieno atskiro priebalsio *ř*¹⁷. Kaip yra su kitais panašaus pobūdžio junginiais, be specialių eksperimentų sunku ką tikra pasakyti, bet dabar jau galima atsargiai spėti, kad ir jie labai aiš-

¹⁶ Iki šiol degeminacija laikoma „absoliučiu“ bendrinės kalbos dėsningumu, žr. Mikalauskaitė E. Ar yra lietuvių kalboje dvigubų priebalsių. – „Kalbos kultūra“, 1962, Nr. 3, p. 58 t.; Lietuvių kalbos gramatika, t. I. V., 1965, p. 115; Пупкис А. Указ. дис., с. 5. (Bet plg. Kurschat F. Grammatik der litauischen Sprache. Halle, 1876, S. 40 f.)

¹⁷ Vienintelis dalykas, kuris mums kelia šiuo atveju tam tikrą nerimą, yra tai, kad diktorių tartį galėjo veikti rašyba. Vis dėlto manytume, kad didelio raštingumo žmonėms tas poveikis negali būti žymus, ypač kai skaitomas beveik atmintinai mokamas tekstas.

		Priebalsių <i>r</i> ir <i>r-r</i> trukmė (<i>paritino</i> ir <i>parritino</i> tipo žodžiuose)					
<i>AB</i>	<i>D</i>	<i>Sg</i>	\bar{x} (ms)	\div (ms)		<i>P</i> (%)	
Oscilogr.	S	{	18	50 ± 19	41 ÷ 51	4,56 > 3,60	99,9
			18	92 ± 34	75 ÷ 109		
	V	{	17	61 ± 21	50 ÷ 72	4,37 > 3,62	99,9
			18	120 ± 52	94 ÷ 146		
Spektrogr.	S	{	18	44 ± 11	38 ÷ 50	5,17 > 3,60	99,9
			18	85 ± 32	69 ÷ 101		
	V	{	17	58 ± 21	47 ÷ 69	5,06 > 3,62	99,9
			18	116 ± 43	95 ÷ 137		

kioje kalboje galbūt ne visada degeminuojami (ypač tai pasakytina apie *s-s* tipo junginius).

Apibendrinkime:

1. Tarp heteromorfeminių ir tautomorfeminių priebalsių junginių priešdėliuose ir sudurtiniuose žodžiuose yra fonetiškai realizuojama atvirosios ir uždarnos sandūros opozicija.

2. Priebalsių junginių trukmė yra ne skiemens ribos, o atvirosios sandūros indikatorius.

3. Atviroji sandūra sudaro kliūtį priebalsių junginio $\tilde{r}-\tilde{r}$ degeminacijai.

Visos šios išvados, matyt, galioja tik normaliojo ir aiškiojo stiliaus kalboje: greitai kalbant, atviroji sandūra ir kiti su ja susiję reiškiniai tikriausiai gali išnykti. Tačiau ši išlyga remiasi ne konkrečiais stebėjimais, o aprioriniais samprotavimais.

Pagaliau – paskutinė pastaba.

Ieškodami atvirosios sandūros, rėmėmės tiktai vienu fonetiniu požymiu – trukme. Tačiau mes jokių būdu nemanome, kad būtent trukmė yra svarbiausias ar vienintelis atvirosios (ir uždarnosios) sandūros požymis: be abejo, ji tiktai signalizuoja apie kitų, svarbesnių požymių buvimą¹⁸.

ДЛИТЕЛЬНОСТЬ СОЧЕТАНИЙ СОГЛАСНЫХ КАК ИНДИКАТОР ОТКРЫТОГО СТЫКА В ЛИТОВСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

На основании спектрального и осциллографического анализа сочетаний согласных (обработаны 1039 спектрограммы и 1043 осциллограммы) и математико-статистической обработки результатов измерения делается вывод, что в литовском литературном языке сущес-

¹⁸ Širdingai dėkojame Rytei Saulytienei, Antanui Lipeikai ir Petruui Mažeikiui už rūpestingai atliktą techninį darbą.

тует открытый внутренний стык (*juncture*), обладающий некоторыми реальными фонетическими свойствами. Одним из наиболее общих и надежных индикаторов стыка является длительность сочетаний согласных: группы с открытым стыком превосходят по длительности идентичные в фонемном и в фонотактическом отношении группы, не обладающие этим признаком.

Кроме того, выдвигается и экспериментально обосновывается предположение, что сочетания типа *ʃ-ʃ*, встречающиеся на стыке префиксов и соответствующих корневых морфем, не подвергаются полной дегеминации.

Работа выполнена в Фонетической лаборатории Вильнюсского госуниверситета им. В. Капсукаса.